

XX asyrda türki jemgyýetler

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 23 январа, 2025

XX asyrda türki jemgyýetler XX. YÜZYILDA TÜRK TOPLULUKLARI

Bu çalışmada Bulgaristan'dan Afganistan'a, çok geniş bir alandaki Türk azınlıklarını ve toplumlarını bir arada ele aldık. Ülkesine veya bölgesine bağlı olarak her bir Türk topluluğunun farklı özellikleri bulunmaktadır. Hepsini kuşatabilecek iki özellik belirtmek gerekirse, birincisi Türk olmaları, ikincisi yüzyıllar boyunca hükmettikleri topraklarda şimdi hakim unsur değil bir azınlık veya toplum olarak yaşıyor olmalarıdır denilebilir. Belki bir üçüncü ortak özellik olarak, ele aldığımız geniş coğrafyadaki Türk azınlıklarının veya toplumlarının hepsinin milli kimliklerini korumaya yönelik olarak hazırlıklı ve donanımlı olmayışları gösterilebilir. Tersinden alacak olursak Tolstoy'un, Anna Karenina isimli romanının baş tarafında belirttiği gibi: "Bütün mutlu insanlar aynı sebepten mutludurlar. Mutsuz insanların her birinin mutsuzluğunun sebebi ise farklıdır."

Bölgesel olarak bir değerlendirme veya karşılaştırma yapmak için coğrafyayı esas alarak Doğu ve Batı Türk toplumları ve azınlıkları diye iki grup yapmayı uygun bulduk. Batı Türk toplumları ve azınlıkları, Osmanlıların Balkanlar'ı fetihleri ile birlikte bugünkü yaşadıkları topraklara gelip yerleşmişlerdir. Doğu Türk toplumları ve azınlıkları ise Osmanlılardan önce bugün yaşadıkları toprakları kendilerine yurt tutmuşlardır. Afganistan Türkleri 19 asırdır, Orta Doğu Türkleri ise 9 asırdır bu topraklardadırlar. Bununla beraber Doğu Türklerinden Irak ve Suriye Türkleri asırlarca Osmanlı hakimiyetinde kalmış ve Osmanlı Türkleri ile aynı kültürü teneffüs etmişlerdir. Bu bakımdan Suriye ve Irak Türklerinde Ana-dolu Türklerinin kültürel özelliklerine bol bol rastlamak mümkündür.

İran, yüzlerce yıl Türk devletleri veya Türk hanedanları

tarafından yönetilmiştir. Ancak İran Türkleri, Osmanlı hakimiyetinde yaşamamışlardır. Onlarda kabile ve boy kültürü daha kuvvetlidir. Kabileciliği aşarak tam olarak millet şuuruna eriştiklerini söylemek zordur. Afganistan ve Tacikistan Türkleri bu bakımdan İran Türklerine benzerler. Onlarda da kabilecilik duygusu millet şuurunu gölgeleyecek derecede kuvvetlidir. Hem İran Türkleri hem de Afganistan Türkleri, yüzyıllarca Türk devletleri veya hanedanları tarafından yönetilen topraklarında bugün bir topluluk olarak yaşamaktadırlar. Esasen bu durum Irak ve Suriye Türkleri için de geçerlidir. Gerek Orta Doğu gerekse Orta Asya ülkelerinde yaşayan Türk toplulukları, Müslüman milletlerin yönetimi altında yaşayan milli azınlıklardır. Söz konusu ülkelerin imzaladıkları antlaşmalara veya söz konusu ülkelerin iç hukukuna geçmiş bir azınlık statüleri yoktur.

Kelimenin tam manasıyla bir Osmanlı bakıyyesi olan Balkan Türkleri, Osmanlılar ile Balkanlar'a gelip, Osmanlılar çekildikten sonra buralarda kalmışlardır. Osmanlı/Türk yönetiminin bu ülkelerden çekilmesi esnasında yapılan antlaşmalarla bu toplulukların varlıkları kabul, dini ve milli hakları garanti edilmiştir. Türkiye'nin Bulgaristan ile ilişkilerinde Bulgaristan Türkleri, Yunanistan ile ilişkilerinde Batı Trakya Türkleri her zaman gündemin çok önemli bir maddesini teşkil etmiştir. Türkiye, gücü nispetinde söz konusu ülkelerdeki soydaşlarının haklarının savunucusu ve takipçisi olmuştur. Balkanlar'daki Türk azınlıklar, Türkiye'nin söz konusu ülkelerle ilişkilerinin bozulduğu zamanlarda bu durumdan çok kötü bir şekilde etkilenmişlerdir. Türk azınlıkların bulunduğu bütün Balkan ülkeleri Hristiyanıdır. Bu itibarla Balkanlar'daki Türkler hem dini hem de milli azınlıklardır. Bundan dolayı kendilerine gelen baskılar hem dini hem de milli kimliklerine yönelik olmuştur. 1980'li yıllarda Bulgaristan'ın, uzunca bir süredir Yunanistan'ın yaptığı gibi, Balkan ülkeleri zaman zaman söz konusu Türk azınlıkların milli kimliklerini inkar etmişler ve onları sadece dini azınlıklar olarak takdim etmişlerdir.

Romanya Türklerinin bu ülkede varlıklarını sürdürme ve

kendilerini ifade etme bakımından çok büyük problemleri olmamıştır. Herhalde bunda Romanya'nın Türkiye ile sınır komşusu olmaması dolayısıyla, Romanya'nın, ülkesindeki Türk azınlığı bir tehdit olarak görmemesinin payı büyüktür. Romanya Devleti, ülkesindeki Türk azınlığı tanımakta ve bu azınlığın dilini, dinini yani milli ve dini kimliğini koruyabilmesi için imkanlar sağlamaktadır.

Eski Yugoslavya'nın iki önemli bölgesi olan Makedonya ve Kosova, son yıllarda önemli çalkantılara sahne olmuştur. Kosova'ya artık Ortodoks Sırpolar değil Müslüman Arnavutlar hakimdir. Ancak bu yeni dönemde Kosova'daki Türklerin hakları artacağına azalmıştır. Örneğin, Türkçe resmi dil olmaktan çıkarılmıştır. Türklerin Arnavutlaştırılmaları söz konusudur. Makedonya geçen yıl Arnavutlar ile Makedon hükümeti arasındaki iç çatışmadan Makedonya Türkleri çok zarar görmüşlerdir. Müslüman oldukları için Makedonlardan, kendilerini desteklemedikleri için Arnavutlardan tepki almışlardır. Türkiye'ye göç sebebiyle sayıları çok fazla değilse de Makedonya Türkleri ve Kosova Türkleri ehl-i kalem, kültür seviyeleri yüksek insanlardır. İki milyona yakın Bulgaristan Türkünün çıkaramadığı sayıda ve kalitede gazete ve dergi yayınlamışlardır, yayınlamaktadırlar.

Yunanistan'ın 1980 yılında Avrupa Birliği'ne tam üye olması, bu ülkede yaşayan Türk azınlık açısından olumlu olmuştur. Bir yandan Batı Trakya Türklerinin haklarını arayabilecekleri Avrupa Birliği kurumları, bir yandan Avrupa Birliği'nin Yunanistan'a baskıları sonucunda Batı Trakya Türkleri üzerindeki baskılar 1980 öncesine nazaran hafiflemiştir. Tamamen kalkmamıştır, ama azalmıştır. Belki de bunu, Batı Trakya Türkleri 1980 öncesinden daha az kötü durumdadırlar, şeklinde söylemek doğru olur. Batı Trakya Türkleri tam bir Avrupa Birliği üyesi ülkenin vatandaşları olarak hâlâ bütün haklarını kullanamamaktadırlar.

Balkanlar'ın en fakir ülkesi Arnavutluk'ta Türk Arnavutlara "Turkoalvanos" ismi verilmektedir. Sayıları hakkında bir şey söyleyebilmek oldukça güçtür. Bu cümleden olarak, bu ülkede yoğunlaşan Yunanistan kaynaklı Ortodoks misyonerlik

faaliyetlerinin öncelikli hedefi “Turkoalvanos” denilen Türk Arnavutlardır.

Bulgaristan Türklerinin Türk ve Müslüman isimleri Todor Jivkov’un Devlet Başkanı olduğu 1980’li yıllarda değiştirilmişti. Bulgaristan Türklerinin aslında Bulgar asıllı ve Hristiyan oldukları iddia edilerek “soya dönüş” sürecinde, onları yeniden Bulgarlaştırma ve Hristiyanlaştırma kampanyaları başlatılmıştı. Yanlış hesap Bağdat’tan döndü. Bu yanlış politikada ısrar ne Bulgaristan’a yaradı ne de onun komünist yönetimine. Bulgaristan, enerjisini böyle yanlış bir şekilde harcadığı için güçsüzleşti, insanları fakirleştirdi. Bir gün bıçak kemiğe dayandı ve Jivkov yönetimi devrildi. Yeni Bulgaristan yönetimleri, Türk azınlığı bir tehdit değil Bulgaristan toplumunun bir parçası olarak gördüler. Ayrımcılık kalktı, el ele verdiler, güçler birleştirildi.

Bulgaristan Türkleri Bulgaristan tarihinde ilk defa olarak hükümette bakanlık koltuklarında oturuyorlar. Onlar, bazılarının korktuğu gibi Bulgaristan’ı satmadılar, bilakis Bulgarlarla birlikte devlet için, toplum için çalışıyorlar. Hatta artık azınlık politikaları tartışılırken

bir Bulgaristan modelinden bahsediliyor, Bulgaristan örnek olarak gösteriliyor. Tabii ki bu gelişmede Bulgaristan’ın Avrupa Birliği’ne girme kesin arzusunun önemli bir payı var. Bulgaristan azınlıklar problemi olduğu halde Avrupa Birliği’ne alınmayacağını çok iyi bildiği için ne yapılması gerekiyorsa onu yaptı. Sonuçta kendi kazandı. Temennimiz bu uzak ve hoşgörülü bakışın bütün Balkanlar’a, bütün Türk azınlıklarının ve hatta bütün azınlıkların bulunduğu ülkelere hakim olması!

Doç. Dr. Ömer TURAN,

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat /Türkiye.
Publisistika